

*Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение « Детский сад» Саһар5а» Среднеқолымскый улус(район)*

**Дбыл кэмнэринэн Хоту дойдум Халыма кэрэ дьикти эйгэбэтигэр айаннааһын авторскай бырайыакпын билиһиннэриим.**



**Ааптар: Алексеева Татьяна Дмитриевна,  
“Саһар5а» уһууаан иитээччитэ.  
Орто Халыма улууна .**





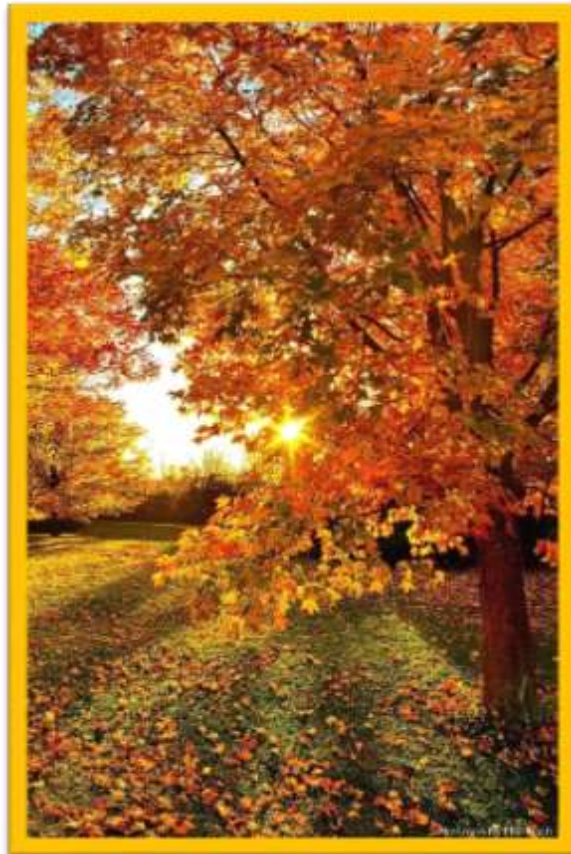
# Дьыл кэмнэринэн кэрэ дьикти эйгэбэ айаннааһын авторскай бырайыакпын билиһиннэриим.



Орто Халыма «Саһарҕа» оҕо саадыгар иитээччинэн, кэнчээри ыччаты иитиигэ оҕону сырдыкка кэрэбэ уһуйан, үөрэтэн 40 сыл үлэлээн кэллим, группабын «Сардаана» диэн ааттаабытым. Тоҕо сардаана? Сибэккини сэргии кэрбэт киһи, араана, суоҕа булуо. Оҕолорбутун, эдэр кыргаттарбытын сибэккигэ холуубут. Сибэкки кэрэтэ ырыаҕа ылланар, хоһоонно хоһуулар. Онтон мин саха сириҥ саамай кэрэ САРДААНА сибэккитин бэйэм илибинэн онорон үлэлээбит сылым юбилейыгар анаан 40 кэрэ сардаана сибэккитин онорон таһаардым.



**Дьыл кэмнэринэн Хоту дойдум Халыма кэрэ дьикти эйгэтигэр айаннааһын .  
Айылба уонна киһи биир быстыспат сибээстээхтэр, ол иһин саха оҕотун бэйэтин төрөөбүт  
тылынан санарда, айылҕаны кытта алтыһа, кини тулалыыр эйгэни билэ, көрө үөрэниэхтээх.**



**Саха сирэ Орто Халыма улууна уһун, тымныы кыһыннаах, кылгас, куйаас, киирбэт күннээх сайыннаах, ирбэт  
тон буордаах, элбэх улахан өрүстэрдээх, үрэхтэрдээх, күөллэрдээх, киэн, нэлэмэн хочолордоох, алаастардаах,  
араас күндү сиртэн хостонор баайдаах, күндү түүлээхтээх, тыйыс айылҕалаах, киэн сири тайаан сытар хоту  
дойду диэн сүрүн өйдөбүлү ылар.**



**Дьыл кэмнэринэн оҕо сайдар эйгэтин тэрийэн фотозона уонна илииннэн  
онорбут араас оноһуктар нөҕүө оҕо сайдар эйгэтин тэрийэн  
сайыннарар улэ ытыллар**



**Көмүс күһүн.  
“Көмүс күһүн бэлэхтэрэ”.**



**Кыыдаан кыһын.  
“Хаар кыырпахтара”.**



**Сандал саас  
“ Айылба уһуктуута”**



**Самаан сайын.  
“ Сир симэхтэрэ “.**



## *Дьыл кэмнэринэн кэрэ эйгэ.*

Кыра оҕо кэрэни кэрэхсиир иэйиитин, дьобурун, талаанын таба тайанан сайыннарар сыаллаах “Мичийээнэ” муода куруһуогун тэрийэн үлэлээбитим ыраатта. Манна оҕолор олус сөбүлээн дьарыктаналлар, араас куонкурстарга кыттан ситиһиилэринэн дьоннорун уэрдэллэр.” Мичийээнэ “куруһуок сыала-соруга: кэрэни өйдүүр, онно дьулуһар иэйиини оҕого уөскэтии. Сценической культураҕа уөрэтии, эбэтэр элбэх киһи иннигэр кыбыстыбакка, толлубакка холкутук тутта сылдьарга иитии; оҕо талааныгар айар – тутар дьобурун сайыннарыы буолар. Манна төрөппүтү кытта бииргэ алтыһан үлэлээн субэлээн араас мастер-класс көрдөрөн үлэ ыытыллар. Кыыс оҕону айылҕа дьикти, кэрэ көстүүтүгэр хоньуйаллар, ол курдук биһи кэрэ нарын кыргыттарбытын араас авангард модатыгар ийэ, аҕа кыттан кэрэчээн куоларын симээн тигэн, айан – тутан таһаарбыт моделлара айылҕаны кытта сибээстээх. Холобур манньк моделлар:



**Айылҕа бэлэбэ.**



**Хаар  
кыырпахтара .**



**Айылҕа уһуктуута.**



**Кэрэкэтиэн  
сайыммыт.**



**Оҕо ыһыаҕа**





## Көмүс күһүн.

Көмүс күһүн барахсан  
Күлүмүрдээн, саһаран  
Тийэн кэллэ мин дойдубар  
Кус хаас айманна  
Көтөр –сүүрэр сырыланна  
От- мас хагдарыйда.

Күһүн айылба араас өгүнэн оонньуур, күннээх, самырдаах тыаллаах диэн өйдөбүлү ылан. Күн уота мөлтүүр, халлаан тымныйар, тыалыар, хаһын түһэр, былыттаах, ардахтаах, сиппэрэн күннэр үксүүлэр диэн билэр. Күн кылгыыр, түүн уһуур, харанарар, сир сыыа мууһуарар, буор лөглөрүтэ тонор диэн өйдүүр. От-мас хагдарыйар: хатын сэбирдэбэ саһарар, түһэр, мутукча саһаран көмнөх буолан тохтор, талах, сэппэрээк, хонуу арабас, кыһыл, саһархай өгнөнөллөр, хатан, сыыа үлүйэн симэлийэр. Ол иһин үөн-көйүүр абыйыыр, сыыа сүтэр, көтөрдөр итии дойдуга көтөллөр, кыыл кыстыкка бэлэмнэнэр, уйа туттар, аһылык хаһаанар, уһун түүлэнэр хороонго, уйаба саһар диэн быһаарар.





# Оџо толкуйдуур дьџџура сайдарыгар илииннэн онџонуллубут дидактической оонњуурдар.

## Баайы саптан онџонуллубут џџуруот астара.

Оџо кыра сааһыттан тулалыыр олоџу бигээн, тутан –хабан кџрџн билсинџэр.Толкуйдуур дьџџура бытархай былчыннарын сайдыытыттан тутулуктаах.Оџону кыра сааһыттан оонњууга сыһыарар сыалтан саха сиригџэр уунџр сир астарын,тэллџйдџри , џџуруот астарын илииннэн баайан џџо толкуйдуур дьџџура сайдарыгар анаан Дидактической оонњуу:” Туох уларыйда?”, «џџуруот аһын хомуйуу” ,”Ким тургџнник хомуйар”диџн оонњуулары баайан онџортоон дьарыкка,оонњууга, бџсиџдџџ туһанабын.Оонњууга џџолор олус собулџэн дьарыктаннылар.Манна биирдиилџэн,бџлџџунџн оонњуохла сџп.Сайдар џйгџџ матырыйаал быһыытынан туттулар. Онџорбут оонњуурдарбынан детсадка улус иһинџн ыытыллыбыт семинардарга,быыстапкаџа кыттыбытым.



## Төрөөбүт дойдум Халыма , ханна да хатыламмат дбылларын кэминэн киһини умсугутар.



Манан хаар ,тоҕо баҕас ырааһай,  
Манан хаар ,тоҕо баҕас сырдыгай  
Кылбачыгай кыырпах,  
кыыдамныы түһэрэ.



Кыһын туманнаах, тымныы, харанга, дбыл кэмттэн саамай уһуннара диэн өйдөбүлү ылар. Күн уота өссө мөлтүүр, сылыппат, үксүгэр тыкпат, кырыа халлаан харанарар, олус тымныйар, туман түһэр, куустээх чысхаан тыал, буурба түһэр, тыал хайысхата араастаан уларыйар, күн өссө кылгыыр, түүн убуур, хойуут сырдыыр, эрдэ харанарар. От- мас халын хаарынан, үрэх, өрүс, күөл мууһунан бүрүллэллэр, сир-дойду иһийэр. Ол иһин үөн-көйүүр өлөр-сүтэр, кыстыыр көтөр киһи олорор сиригэр чугаһыыр, эһэ арбабар утуйар, бөрө ас көрдүүр түбүккэ түһэр, атын кыыл хороонго киирэр диэн өйдүүр, быһаарар. Киһи олобун-дьаһабын булунар, оттук маһын дьаһайар, сүөһүтүн харайар, тустаах үлэтинэн дьарыгырар (булчут бултуур, балыксыт балыктыыр, ыанньыксыт ынабын, табаһыт табатын көрөр, учуутал оҕолорун үөрэтэр уо.д.а.), оҕо-аймах детсадка, оскуолаба сылдыар, бөһүөлөккэ дьон элбиир, кулуупка, детсадка, оскуолаба бырааһынньыктарга, күрэхтэһиилэргэ, сынньалан киэһэлэргэ сылдыаллар диэн өйдүүр, билэр, быһаарар.



Кэрэчээн кыргыттар эчи,бары туналыйа сырдаан кэрэлэрин. Дьэ кырдык сана түспүт хаардыы сырдыктар ,ыраастар. кэрэлэр.



## Тулабын киэргэттэ мап – манган хаар.



*Студия мод « Мичийээнэ» подготов. группа  
«Сардаана» МБДОУ « Детский сад  
«Саһарҕа» г Среднеқолымск.  
Руководитель кружка Алексеева П. Д.*



## Саас айылҕа уһуктуута.



Тымныыттан чабыйбатах,  
Тонтон да толлубатах,  
Бу нарын ньургуннар  
Олус да хорсуннар.



Саас айылҕа уһуктар, сылыйар, сир ирэр, хаар уулар, кус-хаас кэлэр диэн билэр. Кун чабылыччы тыгар, ититэр, халлаан сырдыыр, сылыйар, хаар уулар, чалбах тахсар, сир ирэр, күөл, үрэх мууһа алдьанар, устар, барар, уунан штуолар, сыккыстар сүүрэллэр, от-мас тыллар, хонуу, мутукча көбөрөр, ньургунун тахсар, сир-дойду сэргэхсийэр. Ол иһин үөн-көйүүр тиллэр, сибэкки тыллар, чыычаах ыллыыр, уйа туттар, сыммыт баттыыр, көтөр кынаттаах итии дойдуттан төннөр, кыыл – сүөл уйатыттан – хороонуттан тахсар диэн билэр, быһаарар. Дьон-сэргэ олобор сааскы үлэ – хамнас саҕаланар (сир хоротуута, ыһыы үлэтэ, оҕоруот аһын олордута, ыраастаныы – хомунуу), дьизэ сүөһүтэ төрүүр-уһуур, оҕо-аймах ойуурга, хонууга сыһыыга күүлэйдиир, араас походтарга, экскурсияларга сылдыаллар диэн өйдүүр, билэр.



Кэрэ саас киэргэлэ- Ньургунун барахсан

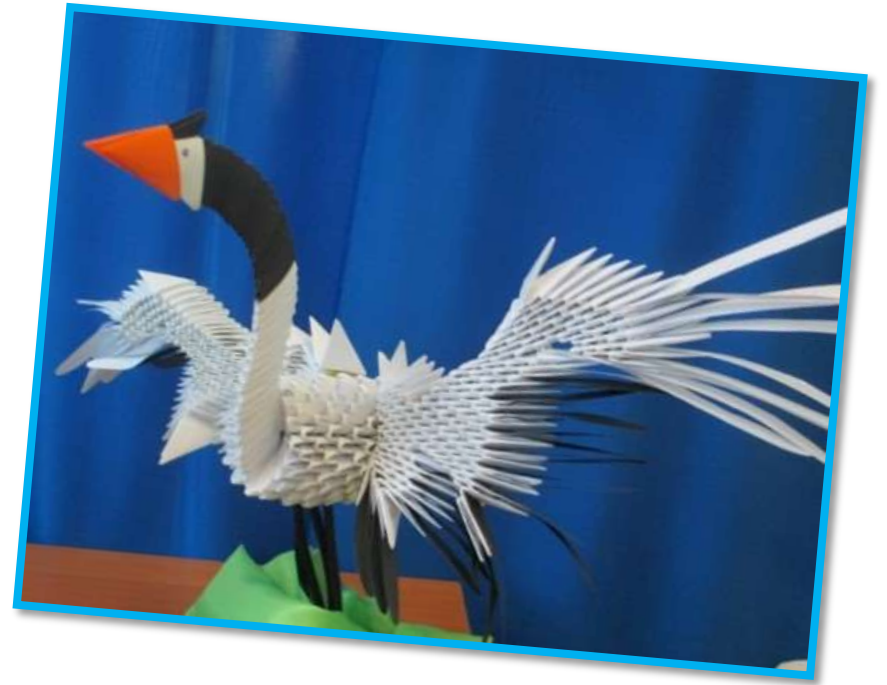


**Оригамиканы үөрэтии атын дьарыктары кытта тематын,  
ис хоһоонунан дьуөрэлэһэн ыытан дьарыктанабын.**



**Оригами кыра оҕону интэриэниргэтэрин сайыннарарын таһынан, детсадка иитиигэ-үөрэтиигэ бары өттүнэн туһалаах. Ол курдук, оҕо тула өттүнэн сайдыыны ылар: Болҕомтото, санаан көрүүтэ уонна өйдөөһүнэ, толкуйдаан таһаарар дьобура сайдар. Геометрия бастакы өйдөбуллэрин ылар.**









## Кэрэкэтиэн самаан сайыммыт.

Ийэ сирбит көбөрөн,  
Сирэм күөбү дьэ кэттэ,  
Сайдаммүөттээхсалгыннаах,  
Сибэккиннэн таҥынна.

Сайын айылҕа тиллэр, чэчириир диэн өйдөбүлү ылар. Күн күүскэ тыгар, халлаан сандаарар, куйаас буолар, сиккиэр тыал түһэр, ардыгар этингэтэр, чабылхан чабылыһар, ардахтыыр, кустук тахсар, күн уһуур, түүн сырдыыр (үрүҥ түүн), кылгыыр, күөл, үрэх, үрүйэ уута сылыһар, алаас хонуу, сыһыы көбөрөр, от-мас сигилиир, бурдук буһар, сир аһа ситэр, сир-дойду чэлгийэр. Ол иһин үөн-көйүүр элбиир, көтөр-сүүрэр, кыыл-сүөл түрүүр-уһуур, үксүүр, балык ыыр, күөрэгэй ыллыыр, кэбэ этэр диэн өйдүүр, быһаарар.

Дьон-сэргэ сайылыкка көһөр, от үлэтэ (алаас, хочо маһын-сыһыһын ыраастааһын, от охсуута, мунньуута, кэбиһиитэ, күрүө тутуута), сир астааһына (хаптаҕас, дьэдьэн, сугун, тэллэй, моонньофон, уулаах отон уо.д.а.) сабаланаар, оҕо-аймах сайынҥы сынньалана барар, дьиэбэ-уокка көмөлөһөр, улахан өттө окко сылдьар, араас лаабырдарга бараллар, ыһыах буолар диэн өйдүүр, билэр, быһаарар.

Айылҕа көстүүлэрин, уларыһытын, дьон-сэргэ үлэтин – олобун, оҕо аймах дьарыгын туһунан дьыл кэминэн агтаран ситимнээхтик кэпсиир, ырыа ыллыыр, хоһоон этэр, бэйэтин санаатын, сыһыанын ойуулаан-мандардаан биллэрэр.





# « Сардаана » кыра бөлөх кыргыттар ситиһиилэрэ.



Кэрэ- нарын кыра кыргыттарбыт быраанынньактарыгар анаан оригами техникатынан оңоуллубут араас өгнөөх кумаабыттан былаачыйалары онороммун ,төрөппуттэри кытыннанан уөрэтэн кыра оҕолорбут араас куонкурустарга кыттан ситиһиилэринэн уөрдэллэр.



Оболорбут араас улууснай куонкурустарга кыттан ситиһиилэринэн үөрдэллэр.





Рефлексия- обратная связь:

Уважаемые коллеги я очень рада, что вы приняли активное участие в моем проекте «Дьыл кэмнэринэн кэрэ дьикти эйгэбэ айаннааһын»

Хотелось бы услышать ваши отзывы и предложение по теме «Дьыл кэмнэринэн кэрэ дьикти эйгэбэ айаннааһын» Надеюсь, мой проект пробудил в вас желание творческого поиска, вызвал интерес к данной теме, а также поможет вам

Спасибо за внимание!